

V ERDWAALD IN DE WERELD

R.W. VAN DE WINT EN THIERRY DE CORDIER

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2010/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

“De mens reist de wereld plat”, zo sprak de Vlaamse kunstenaar Thierry De Cordier (°1954) enkele jaren geleden. Daar klinkt enige weerzin in door. Een weerzin tegen de twintigste-eeuwse mens die stuurloos ronddobbert in een zee van vrije tijd. In zogenaamde “denksculpturen” probeert De Cordier opnieuw aansluiting te vinden bij de werkelijkheid. En daarmee toont zijn werk verwantschap met dat van de Nederlandse kunstenaar R.W. (Ruud) van de Wint (1942-2006) die zich terugtrok uit de kunstwereld om een eigen “laboratorium voor de kunst” te creëren. Die vlucht uit de wereld is geen escapisme, want kunst is altijd een vorm van communicatie. Het gaat om de blik die vanuit de kunst op de wereld wordt gericht. In het werk van De Cordier en Van de Wint komt telkens de vraag terug: waar kan de kunst nog een plek vinden, waar vindt ze aansluiting op wat er in ons leven werkelijk toe doet?

Pentekeningen, schilderijen die verwijzen naar (ruimte)landschappen en zeegezichten, hutten, bouwsels, schrijfhuisjes en zelfs een “kapel voor de kunst” komen in beide oeuvres voor. De ogenschijnlijk archaïsche of romantische verschijningsvorm van deze werken lijkt hun eigentijdse betekenis te verbergen tegenover de overvloed aan avant-gardekunst die zich tracht te verhouden tot actuele, maatschappelijke ontwikkelingen. Een terugkeer naar de filosofische oorsprong van de kunst, dat roepen de werken van Van de Wint en De Cordier op.

Na vele expositie in verschillende Europese musea trok Van de Wint zich in 1980 terug in een oud binnenduigebied “De Nollen” in de kop van Noord-Holland, om beelden, bouwsels en schilderijen te creëren in een symbiose met het landschap. Van de Wint had zich verschanst in de duinen om een ideële wereld te creëren. Vanaf de

JACQUELINE VAN KONINGSBRUGGEN

werd geboren in 1965 in Breda. Studeerde kunstgeschiedenis en archeologie aan de Universiteit van Amsterdam. Is directeur van het Kunstproject De Nollen en publiceert over het oeuvre van R.W. Van de Wint.

Adres: Postbus 4065, NL-1780 HB Den Helder

buitenkant heeft De Nollen een bijna ingekeerde gedaante. Op sommige plekken komen stalen bouwsels boven de duintjes uit. Zo op het eerste gezicht is de kunst in het desolate duinlandschap vrijwel verborgen. Een weefsel lijkt het. Het vormt één geheel. Het natuurlijk ogende landschap loopt bijna vanzelfsprekend over in het kunstmatige, de kunstwerken van staal, beton, riet en glas. Het duinzand dempt het geluid. Hoe verder je het gebied in loopt, hoe meer de geluiden verstillen. Elk bouwsel dat je binnengaat, betreed je via een korte of lange, donkere doorgang. De overgang van buiten naar binnen, van het landschap naar de kunst is telkens anders. De bouwsels verschillen zodanig van elkaar dat ze elk een heel andere ervaring geven. Wat van buiten zwaar, massief en hard is, is van binnen licht, helder en poëtisch. Maar wat vooral treft, is de statische buitenkant en de dynamische binnenzijde: het zonlicht dat steeds weer een andere lichtval geeft op de schilderijen. In een maatschappij die steeds sneller verandert, wilde Van de Wint een wereld oproepen van elementaire beelden die al eeuwenlang dezelfde zijn: het licht, de overgang van licht naar donker, de visuele en fysieke ervaring van kleur.

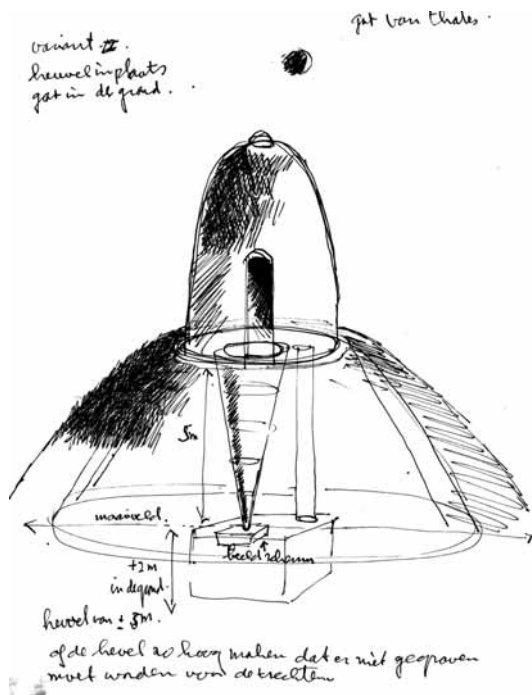
WEG VAN HET MUSEUM

Het eerste wat Van de Wint op De Nollen creëerde, was een soort hut. Hij bouwde een eigen verblijf in een oude bunker. De hermetische ruimte, half onder de grond, illustreerde de afgezonderde positie waar hij voor had gekozen. Vele jaren later bouwde hij een houten hut met een immer rokende schoorsteen. Allereerst was het een hut om in te leven, maar ook om er te tekenen en na te denken. Hij had hem *Argus* genoemd. Vanaf die plek had hij zicht over het hele gebied. Daar “droomde” hij zijn projecten. Dat ging hem beter af dan werkelijk de wereld intrekken. Zich afzonderen van de wereld deed Van de Wint juist om die wereld met aandacht waar te nemen. Maar het is allesbehalve een zenachtige onthechting, alsof hij op zoek zou zijn naar zuiverheid. De afzondering betekende ook niet dat Van de Wint in zichzelf gekeerd was zonder contact met de buitenwereld. Integendeel. Dat gevoel kreeg hij juist in het museum: een reservaat waar de kunst wordt bijgezet in de geschiedenis en niet leeft. Als hij iets wilde toen hij in 1980 het museum verliet, dan was het kunst maken die zich op een andere manier tot het leven verhoudt.

Het werken aan het kunstwerk De Nollen viel voor Van de Wint samen met het leven op De Nollen: de tuin als vorm van leven. Hij “leefde” zijn werk. Toch vallen kunst en leven niet geheel samen. Een kunstenaar creëert een autonoom kunstwerk dat zich als de “wereld van de verbeelding” onderscheidt van de alledaagse werkelijkheid. Toch bestaan kunst en leven heel dicht bij elkaar, zoals ook bij Thierry De Cordier, die eveneens vanuit een zelfgekozen isolement een eigen plek creëerde waar zijn leven met de kunst vervloede. Hij had zich in de periode 1988-1997 teruggetrokken in het dorpje Schorisse in de Vlaamse Ardennen. Daar betrok hij een bouwvallige boerderij met een tuin. Hij wilde de tuin als limiet van de wereld beschouwen en vandaar uit denken, schrijven, tekenen en beelden maken. Het moest een totaalkunstwerk worden van de ingang van het huis tot het einde van de tuin, waar hij samen met zijn vrouw en twee kinderen het idee van een “klooster voor één gezin” vorm gaf. De Cordier wilde de poëzie terugbrengen in het leven door middel van zijn kunst. Hij was zoekende, niet naar de “ik” in hemzelf, maar naar de “ik” in de wereld. Hij maakte er beelden als *Bewaker van mijn groentetuin* en vele “tuinschrijverijen” zoals *Ecrits, ou Les petites pensées d'un philosophe autodidacte*. In het project Schorisse lopen het ideële en het leefbare door elkaar. Leefde het gezin in een kunstwerk of was het meer een oefening in de versmelting van kunst en leven? De Cordier was bezig met een missie. Hij wilde een volmaakte gemeenschap creëren die tot voorbeeld kon dienen. In wezen wilde hij een wereld bedenken en leiden die beter was dan de werkelijkheid zelf. En dat leidde tot conflicten. Onenigheid ontstond er onder andere over de tuin. Voor De Cordier moest dat een groentetuin zijn, als verlengstuk van de keuken. Zijn vrouw wilde een bloementuin. Het ideaal van kunst en leven die in elkaar overvloeien bleek onhaalbaar.

R.W. Van de Wint, *De Nollen*, Foto Stichting de Nollen / Hendriktje Ruiter.

R.W. Van de Wint, *Het gat van Thales*, pentekening, 1993, 29,5 x 21 cm, Foto Stichting de Nollen / Hendriktje Ruiter.

HET VERLANGEN NAAR EEN GIDS

Een dergelijk verlangen naar eenheid en harmonie lijkt ook op De Nollen tot uitdrukking te komen. Hoewel Van de Wint in de beginjaren zeer geïnteresseerd was in de Romantische dichter Johann Wolfgang von Goethe en zijn gedachten over een harmonie van drift en rede, beseftte hij dat dat altijd een verlangen zou blijven. Gedachten over de “pure” ervaring van de natuur, het oneindige, arcadische landschap en het verlangen om de wereld door middel van de kunst te transformeren en een oorspronkelijke eenheid tussen mens en natuur te herstellen, zijn nog steeds springlevend. De Nollen lijkt ogenschijnlijk een uitdrukking van een romantisch ver-

langen tegenover de ontoereikende, pijnlijke werkelijkheid. Ogenschijnlijk, want dat romantisch ideaal vond Van de Wint een karikatuur van zichzelf. Het ging hem niet om een harmonische eenheid van tegendelen, maar om tegendelen die voortdurend een frictie vormen en wederkerig afhankelijk van elkaar zijn. Het leven bestaat niet zonder de aanvaarding van de dood, de verzoening niet zonder het conflict, het licht niet zonder de duisternis. Het zijn clichés, maar onze rationele manier van denken is er telkens op uit tegenstrijdigheden en dubbelzinnigheden te corrigeren en uit te bannen. De ene waarheid moet verenigbaar zijn met de andere, en volgens Van de Wint bestaan tegenstrijdige waarheden juist naast elkaar en hebben ze evenveel waarde. De kunst moet daarvan een uitdrukking zijn.

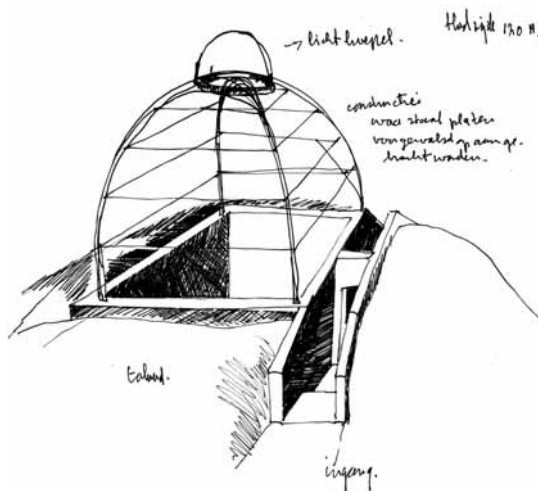
Als er één symbool voor Van de Wint belangrijk was, dan was dat wel het symbool van de gids. Niet alleen met de wandeling over De Nollen, een symbolische reis die wordt begeleid door een gids, maar ook met het schilderkunstig project *Vergilius* verwijst hij naar een gids. Vergilius is de gids van Dante in *La divina commedia*. Een gids die er altijd voor je is, die je door het leven leidt en met wie de verbintenis nooit verbroken zal worden. Het verlangen naar zo'n gids gaf het grote gevoel aan van verlatenheid en eenzaamheid. In het dagelijks leven had Van de Wint zo nu en dan de angst

verlaten te worden. Maar het is niet de angst voor de eenzaamheid die hem tot het project *Vergilius*, en eigenlijk tot al zijn werk, bracht. Het was het diepe verlangen om zijn werk, en daarmee zijn leven, voor iets of iemand te creëren dat groter was dan hijzelf. Voor altijd een verbinding tot stand brengen, terwijl je weet dat dat verlangen onvervuld blijft. Die eenzaamheid komt dicht bij de essentie van het kunstenaarschap van Van de Wint. Het opvallende is dat dat gevoel van eenzaamheid in zijn dagelijkse leven prima samenging met zijn optimisme, zijn levensdrang en zijn jeugdige energie die hij zijn leven lang wist vast te houden. Zo was zijn karakter, maar het was ook van belang voor zijn opvatting van het kunstenaarschap, namelijk: je teweerstellen tegen de wezenloosheid en het nihilisme, omdat we niet weten wat voor betekenis het leven heeft.

De symbolische reis is bij Thierry De Cordier niet alleen een zwerftocht door de wereld, maar vooral ook door de geest. Hoewel hij van Schorisse via omzwervingen even in New York is terechtgekomen, is hij uiteindelijk weer teruggekeerd naar Oostende. De Cordier is eerder een honkvaste zwerver dan een werkelijke reiziger. De schrijver Bernard Dewulf heeft De Cordier trachten te duiden als “de onherbergzame”. Het betekent niet zozeer een verlangen naar een verblijf of vestigingsplaats voor hemzelf, maar voor het “ik” in de wereld. Vanuit dat ontheemde gevoel is hij telkens opnieuw op zoek naar schuilplaatsen: schrijfhutten, kloostercellen, denkkamers, toevluchtsoorden. Ze drukken alle een verlangen uit naar verbintenis en geborgenheid.

LIEVER TUINMAN

In mei 2009 had De Cordier een expositie van schilderijen in de Brusselse galerie Xavier Hufkens. Een comeback na zes jaar met slechts enkele zeegezichten. Het doet denken aan het grote, stalen bouwsel *Eidolon* op De Nollen, dat na een restauratie na enige jaren weer open is en maar één klein schilderij toont. Zowel bij De Cordier als Van de Wint is dat geen bescheidenheid. Beiden willen hun kunstenaarschap afschermen en tegelijkertijd hun kunst tonen. Beiden hebben moeite met het begrip “kunstenaar”. Liever tuinman of zondagsdenker. Het brengt een uitspraak van de Hongaarse schrijver Imre Kertesz in herinnering:

R.W. Van de Wint, zonder titel (*Aether II*), pentekening, 1993, 29,5 x 21 cm, Foto Stichting de Nollen / Hendrikje Ruiter.

Thierry de Cordier, *Vlaanderen verdrongen*, 1996-1999, aquarel, olieverf, Chinese inkt, vernis en vetkrijt op karton, 41 x 59 cm, vernietigd,
Foto courtesy galerie Xavier Hufkens, Brussel.

“Elke kunstenaar verlangt naar erkenning hoewel hij heel goed weet dat dat is wat hij niet wil.”

Dat ene schilderijtje *Eclips in Eidolon* toont een witte vorm op een vermiljoenrode ondergrond. Van de vlek in het vlak gaat een sterke illusionaire werking uit, alsof het een hemellichaam betreft. Het contrast tussen de zichtbare verf en de illusionaire werking verleent dit kleine schilderij een raadselachtige dualiteit: het is tegelijkertijd abstract en figuratief. Die aanspraak op figuratie en abstractie maken ook de zeegezichten van De Cordier: *Four greeneries, if painting be the food of sorrow*. Eigenlijk roepen deze werken van Van de Wint en De Cordier de schilderijen van Caspar David Friedrich uit de Duitse romantiek in gedachten. Ze verbeelden poëtische, uitgestrekte en soms ook onbegaanbare, ontoegankelijke landschappen. Vaak is er één menselijke figuur op de rug te zien die zijn blik naar dat landschap heeft gekeerd. Er is een eenheid van mens en wereld in een subliem landschap, maar de eenzame figuur in het onherbergzame landschap is tevens verloren in die wereld. Hij staat er tegenover. De wandelaars in de landschappen van Friedrich zoeken geen avontuur, maar roepen een beeld op van isolement, eenzaamheid en twijfel. De wandelaar is zonder doel, zonder bestemming en staat in contemplatie tegenover een oneindig landschap, ontheemd en verdoemd in de wereld.

Voor de tuin van een psychiatrisch centrum in Duffel bouwde Thierry De Cordier in 2007 de *Kapel van het niets*: een zwartbeschilderde betonnen doos met een hoge witte binnenruimte. Een smalle opening geeft een telkens verschuivende streep

zonlicht in de ruimte. De binnenruimte is vrijwel leeg op een kleine bank na en een smalle zwarte pijler als teken. Deze *Kapel van het niets* heeft een opvallende verwantschap met de stalen sculptuur *Eidolon*, met eveneens smalle repen zonlicht in een nagenoeg lege ruimte. Midden in de witte ruimte staat een hoog stalen hek. Het hek beschermt het kleine schilderij. Maar waartegen moet het hek de schilderkunst beschermen? Het is geen twijfel aan de waarde van de schilderkunst maar wel aan de waardering ervan. Van de Wint neemt de schilderkunst in verdediging alsof ze als kunst niet meer aangesloten zou zijn op de wereld, niet opgewassen tegen de navolgers van Marcel Duchamp en de tomeloze stroom van informatie in onze beeldcultuur. Hij wil de traagheid van de ervaring van een schilderij beschermen. Het afgeschermd schilderij achter het hek drukt ten diepste een angst uit dat de schilderkunst haar betekenis in de wereld zou verliezen. Want achter het hek is de schilderkunst dan wel beschermd, maar ook onbereikbaar en onaanraakbaar. Dit tragische gegeven heeft Van de Wint gerelativeerd door deze ervaring vooraf te laten gaan met een lichtvoetige aankondiging: “konijntje met trommel”, zo heeft hij deze installatie in één van zijn tekeningen letterlijk beschreven. Niet alleen verwijst dit konijntje naar de bekende reclame voor batterijen die het konijn oneindig lang laten trommelen, ook verwijst het naar de konijnen die jarenlang de duinen van De Nollen hebben bevolkt.

EEN STEEN OPZIJ LEGGEN

Onderdak bieden aan het “nutteloze”, dat is wat het werk van Van de Wint verbindt met dat van De Cordier. Om de geest vrij te houden en ruimte te bieden aan datgene wat in een maatschappij onuitsprekelijk blijft. “Een steentje opzij leggen, zonder dat er een reden voor is,” zoals Van de Wint eens zei. “Zomaar, voor niets. Dat heeft iets sacraals, daar begint de cultuur.”

LITERATUUR

JACQUELINE VAN KONINGSBRUGGEN, *R.W. van de Wint. Schilder, beeldhouwer, bouwer*, SUN, Amsterdam, 2007, 296 p.

BERNARD DEWULF e.a., *Thierry de Cordier. De Wijnjaren (1982-2002)*, Ludion, Gent/Amsterdam, 2002, 269 p. De illustratie van Thierry de Cordier bij dit artikel is afkomstig uit dit boek.

Zie www.projectdenollen.nl.